

Матеріали до педагогічних читань

27 січня світ відзначав День пам'яті жертв Голокосту. Ця трагедія охопила кожен європейську країну у роки Другої світової війни. З огляду на це хотілося б згадати Януша Корчака, який поклав своє життя, захищаючи своїх вихованців з сиротинця, в газовій камері у Треблінці. Історія його життя і смерті – ода людяності, символ гуманності і відданості своїм ідеям.

Багато хто з кращих педагогів надихався ідеями Я. Корчака, створюючи педагогічну філософію ХХ століття, серед них і В. Сухомлинський. Гуманістичні принципи польського педагога суголосна з основними ідеями НУШ, а його роботи рекомендовані до прочитання сучасними вчителями. Найбільш цитованим фрагментом з робіт Я. Корчака є:

10 заповідей Старого Доктора

Ці постулати потрібно знати передусім батькам, але вони абсолютно чітко вписуються в межі педагогічних ідей, актуальних для школи. Адже Януш Корчак був переконаний, що лише виховання нового свідомого покоління дає надію на зміну світу та недосконалих суспільних відносин.

«Одна з найбільших помилок – вважати, що педагогіка є наукою про дитину, а не про людину. Запальна дитина, не пам'ятаючи себе, вдарила; доросла людина, не пам'ятаючи себе, вбила. У простодушної дитини виманили іграшку; доросла людина програла в карти весь свій статок. Дітей нема – є люди, але з іншим масштабом розуміння, іншим запасом досвіду, іншими потягами, іншою грою почуттів...».

Педагогічні ідеї Януша Корчака

Лейтмотивом усієї педагогічної діяльності можна назвати ідею: *«Реформувати світ – це означає реформувати виховання»*. На той час його праці були новаторськими, у чомусь бунтарськими, та виходили за межі традиційних педагогічних уявлень. Та чи повністю прийняли ці ідеї сьогодні? Чи готовий сучасний світ у повній мірі приймати людей, вихованих за гуманістичними ідеалами?

Дослідники виокремлюють декілька підходів до визначення основ педагогічної майстерності. Узагальнивши їх, можна дійти таких висновків:

- Діяльність педагога базується на гуманістичних принципах: взаємна любов, повага, бажання дати дитині свободу бути тим, ким вона є, розуміння дитячих почуттів та мрій.
- Триєдина компетентність, яка передбачає самопізнання, бажання зрозуміти особливості психічного, фізичного та суспільного розвитку дитини та критичний аналіз власних методів викладання і помилок.
- Самовіддана праця, свідомість, наполегливість, професійний розвиток (удосконалення педагогічної майстерності, вивчення нових технік та методик, пошук індивідуального підходу до учня).
- Педагог має бути схильним до емпатії, вміти відчувати інших та співпереживати, розуміти власні душевні переживання.
- Високий культурний та моральний рівень педагога, бажання бути взірцем для наслідування.
- Бажання знайти спільну мову з дітьми, бути з ними щирим.

Можливо, ці ідеї виглядають дещо ідеалістичними у сучасному світі, але відмовлятися від них не можна. Все вартісне у цьому житті вимагає зусиль.

«Хороший вихователю від поганого відрізняється тільки кількістю зроблених помилок і завданої дітям шкоди. Є помилки, які хороший вихователю робить тільки раз і, критично оцінивши, більше не повторює, довго пам'ятаючи свою помилку <...>. Поганий вихователю свої помилки звальє на дітей. Хороший вихователю знає, що варто подумати і над дріб'язковим епізодом, за ним може стояти ціла проблема...».

Замість висновків

У контексті Нової української школи ідеї Януша Корчака не лише не втрачають своєї актуальності, а й ще більше актуалізуються. Виховання різносторонньо розвиненої особистості, здатної мислити, а також розвиток її вроджених талантів відбувається

шляхом виключення авторитарних педагогічних методів. Любов до дитини, батьківська та вчительська, має стояти на першому місці.

Наскільки реально це втілити в життя – інше питання. Педагог має бути готовим не просто провести урок, а зробити трохи більше для своїх учнів. І під «трохи» мається на увазі таке: прислухатись, затриматись на хвилинку, аби спитати, чому дитина сумна, спробувати розібратись у причині агресії учня, посміхнутись, коли вже, здається, немає сил. Важливо розуміти, що у школі ви не просто вчитель та учень, ви дві людини з більшим та меншим життєвим досвідом. Тому в рівному ступені кожен з вас заслуговує на повагу.

Освітні погляди Януша Корчака.

Методи виховання Януша Корчака, які спрямовані на виховання повноцінної особистості, на виявлення і розвитку вроджених талантів дитини, на становлення дитини, як повноцінної, соціально-активної одиниці, мають застосовуватися і застосовуються сьогодні

Небагато було на землі таких подвижників культури, ім'я яких стало б символом, а життя легендою. Януш Корчак належить саме до них.

Він був письменником, лікарем, вченим, вихователем. І в усі сфери своєї діяльності вносив щось дуже своє - щось піднесено-казкове і водночас відчутно реальне.

У передмові до своєї книги “Серце віддаю дітям” В. О. Сухомлинський пише про те, як знайомство з творами Януша Корчака “Коли я знову стану маленьким” і “Як любити дитину” розкрило перед ним світ людини, котра всю себе до останку віддала дітям: “Життя Януша Корчака, його подвиг вражаючої моральної сили й чистоти послужили мені натхненням. Я зрозумів: щоб стати справжнім вихователем дітей, треба віддавати їм своє серце”.

Талант видатного педагога органічно злився в ньому з талантом майстра слова. Сьогодні ім'я Корчака відоме в усьому світі як символ самовідданого служіння дітям, їхньому щасливому майбутньому, а отже - майбутньому людства.

Біографічна довідка

Справжнє ім'я Корчака - Генрік Гольдшміт. Народився він у 1878 році у Варшаві в сім'ї адвоката. Родина була інтелігентна і забезпечена. Проте коли Генрікові виповнилося одинадцять років, помер батько, і родина швидко збідніла. Хлопцеві довелося самому заробляти репетиторством на прожиток та подальше навчання.

Авторський дебют майбутнього письменника відбувся 1898 року, коли двадцятирічний студент медичного факультету університету подав на оголошений журналом “Варшавський кур'єр” літературний конкурс свою драму “Куди?”, підписавши її псевдонімом Януш Корчак, узятим із книги Ю. І. Крашевського “Історія про Янаша Корчака та прекрасну Мечнуківну”, і дістав перше літературне визнання - почесну нагороду конкурсу. Це було несподіванкою для автора-початківця, що вибрав для себе професію медика, хоча й співробітничав з журналами “Колючки”, “Педагогічні погляди” та ін.

В цей час Генрік як тільки може допомагає родинам бідняків - не беручи ніякої плати, лікує дітей, навчає їх читати й писати. Майже весь свій час, якого було не так уже й багато, адже він вчиться, співробітничав з кількома журналами, заробляє на прожиток усієї родини, Генрік проводить серед жителів Повісля - найбіднішого кварталу Варшави. Свою першу повість “Діти вулиці” він присвячує проблемі становища дітей суспільних низів, зображенню їхнього важкого життя, несправедливості і горя з якими вони стикаються на кожному кроці.

Закінчивши університет у 1903 році Я. Корчак працює дитячим лікарем на громадських засадах - у бібліотеці Благодійного товариства, а також продовжує літературну діяльність - щотижня пише по фейлетону в журналах “Колючки”, робить для журналу “Голос” огляд

преси в рубриці “На горизонтах”. У цьому ж журналі 1904 року з’являється перший уривок повісті Я. Корчака “Дитя салону”.

Повість вийшла в світ 1906 року окремим виданням, мала величезний успіх у читачів і привернула до себе увагу критики. В ній зображено життя різних суспільних верств капіталістичного міста, спрямування її гостро викривального характеру. Письменник не лише критикує сучасне йому суспільство, а й розвінчує поняття відносних цінностей, намагається розкрити перед читачем незмінну вартість життя, закликає в цій книзі до пошуку справжніх життєвих ідеалів.

Під час російсько-японської війни, коли Я. Корчак був мобілізований до російського війська і працював лікарем у госпіталі в Маньчжурії, виходить в світ книга “Билиці-небилиці”, в якій зібрані кільканадцять наймайстерніших його журнальних публікацій. Повернувшись з війни Корчак поглиблює свою медичну освіту за кордоном: в клініках Берліну, Парижу, Лондону. У ці роки Януш Корчак - лікар, письменник, педагог - остаточно визначає свій життєвий вибір: самовіддане служіння “малорослому народові” - дітям. У 1907-1908 роках влітку він працює вихователем у колоніях для дітей з бідних родин Варшави.

Впродовж багатьох років він буде незмінним директором будинку сиріт, вестиме радіопередачі, відомі усій Польщі як “Бесіди Старого лікаря”, організує перший у світі дитячий журнал “Малий пшегланд”, провадитиме велику громадську роботу на захист дітей та дитинства.

Із загибеллю Януша Корчака пов’язана легенда, яка виникла 5 серпня 1942 року, коли за наказом гітлерівців у варшавському гетто тисячі людей почали свій останній трагічний похід: їх гнали на Умшлагплац, звідти для них була одна дорога - до газових камер табору смерті в Треблінці. Серед них були двісті дітей з будинку сиріт, яким понад 25 років керував Януш Корчак.

За словами очевидця на чолі колони під прапором короля Матіаша йшов Корчак! Вони не просто йшли у вагони - це був організований, німий протест проти бандитизму!.. Почався похід подібного якому досі ще не було. Діти вишикувались у четвірки, попереду йшов Корчак і тримав за руки двох дітей. Фашисти мимохідь поступалися їм дорогою.

На Умшлагплаці до Корчака підійшов офіцер і сказав:

- Ви можете залишитися; ми знаємо ваші твори.

- А діти? - спитав Корчак.

- Діти поїдуть, - відповів есесівець.

Корчак мовчки зайшов до вагона”.

Під час перебування у гетто Корчак пише свій останній твір “Щоденник”, з якого ми дізнаємось про багато фактів з життя Старого лікаря, про його думки, писані начебто для себе самого, щоб колись, як дозволить час і життя розвинути їх далі.

Літературна спадщина

Літературна і науково-педагогічна спадщина Корчака - вагомий внесок у світову культуру. Весь творчий доробок Корчака, зібраний і виданий до сьогодні, складає близько восьми томів літературних творів та науково педагогічних праць. Найвідоміші з них видавалися багатьма мовами світу”; це такі, як: повісті “Коли я знову стану маленьким”, “Слава”, “Банкрутство малого Джека”, “Кайтусь-чарівник”, “Літо в селі”, “Щоденник”, наукові праці “Як любити дітей”, “Право дитини на пошану”, “Жартівлива педагогіка” та багато інших.

Найбільшу популярність і у дітей і у дорослих різних країн набули його повісті-казки “Король Матіаш перший” та “Король Матіаш на безлюдному острові”, які стоять на одній сходинці з творами класиків світової дитячої літератури: Дж. Свіфтом, Л. Керроллом, А. Ліндгреном.

Рішенням ЮНЕСКО 1978 рік на відзнаку століття з дня народження Старого лікаря (так в Польщі називали Корчака, бо багато років слухали по радіо його бесіди) було оголошено роком Януша Корчака.

Педагогічні ідеї

Педагогічним кредо Януша Корчака було - любов до дітей, повага до особистості дитини, тендітне ставлення до її серця.

Свою основною педагогічною ідеєю він вважав - пошук прихованих зв'язків між вихованням дітей і нашим майбутнім, між дитинством і зрілим віком.

В деякій мірі Корчак користувався роботами Калковського, Кшивицького, Давида, Абрамовського. Він в прямому сенсі застосовував діалектику у польській педагогіці і медицині, в чому запевняє суспільна направленість його діяльності. На це не завжди звертали увагу, і тому створювалися різноманітні міфи про Корчака - національні, релігійні, ідеологічні, але всі вони проходили повз головне - до чого прагнув Корчак?, кого і як він хотів виховати. ЗА його словами він все життя хотів виховати "добру людину", але ніхто конкретно не знав, що це означало.

Ставлення до Корчака його сучасників було досить таки полярним. Він був одинаком - він знаходився на узбіччі всіх ідеологій і наукових напрямків, які панували в Європі. Для одних він був "масон", що підривав авторитет церкви, "спокусник дитячих душ, його звинувачували у буржуазній м'якотілоості та відході від ідеологічної боротьби. Але для інших він був прикладом правильного виховання дітей, і його ідеї сприймали як ледь не єдиний спосіб виховання повноцінної особистості. Знавці педагогічної науки звинувачували Корчака в тому, що він відмежовував дітей від реального життя, займав їх різними іграми, створював для дітей фантастичний світ-казку, в якій вони і жили.

Офіційну педагогіку називав диктатурою приказів і заборон.

Корчак вчив ніколи не нехтувати повсякденними дрібними справами, незначними зусиллями волі і розуму; вчив прощати. Він відмічав три стадії духовного розвитку: набуття віри, усвідомлення батьківщини, виховання любові до людини - і на його думку при проходженні цих трьох стадій кожною людиною - це є шлях до кращого суспільного ладу.

У нього взагалі все народжувалось з рефлексії, гарячого почуття реального життя, повної радості і болю, які забезпечували йому живий зв'язок з людьми. Теорія і практика - вільний і постійний зв'язок науки з поезією, творчої уяви з реальним світом.

Корчак ніколи не намагався створити закінчену теорію розвитку дитини. Він діяв в плані здійснення виховних ідеалів, розкриваючи і затверджуючи в дітях можливості саморозвитку, закладені в них природою.

Високо цинив колектив, але як результат самодіяльної творчості особистостей. Він казав "Особистості створюють колектив, а колектив виховує особистості, які перетворюють вигляд колективу. Колектив повинен бути вільним, творчим, духовно об'єднаним, не насильницьким. Колектив - спосіб виховання у дитини почуття любові і співчуття.

Корчак не створював системи, але створював певні ідеї, які не визнавали догм. Основний зміст його вчення: виховання без краси, без любові є мертвим, і при всій своїй науковості позбавлене перспектив. Він відмовлявся ділити дітей на категорії, бо виникала стіна, яка заважала спілкуванню.

Своїми методами Корчак випередив епоху, в яку жив. Він вважав, що соціалізм - це масовість, де кількість не переходить в якість, не приносить користі в даному випадку. В своїх працях він рідко використовує слово "діти", а частіше "дитина" - підкреслюючи індивідуальне виховання дитини. До всіх (хворих, брудних і вередливих) підходив зі своєю педагогікою любові і співчуття. Він підмічав у дитини найменші схильності, і дійшов висновку, що виховання - це процес постійного пізнання дитини і розвитку її природних здібностей.

У себе в притулку ввів дитяче самоврядування, як метод педагогічного впливу на кожную дитину, пробудження її суспільної активності. Корчак навчав терпінню; вчив дітей підкоряти собі свої почуття. Основа нравственої дисципліни - сім'я, вчитель, суспільство, і кожна з них готує до слідкуючого, а результат залежить від попередніх обставин.

Діти мають право на власну думку, і навіть на протест. У притулку Корчака діти виховували дітей, вчинки оцінювалися однолітками: “Дитячий суд - Суд без покарань”. “Якщо хтось провинився, і краще за все його пробачити. Якщо він винний, то за незнанням, а коли дізнається чому винний, то не повторить такого. А як повторить, то тому, що відразу важко виправитися.” Повчання тільки заважає, треба терпляче чекати. Дитина те терпить примусу, у наказанні дитини - корінь зла!

Вихователям не достає пізнавального відношення до дітей. Вважав, що у поганій дитини є право залишитися собою. Діти довіряли Корчаку більше ніж іншим, він вірив в їх відвертість. вчив, що щаслива людина любить оточуючих, а нещаслива звинувачує у своїх невдачах інших.

Висновок. Отож підсумовуючи все вищевикладене, можна сказати, що педагогічні ідеї Януша Корчака і сьогодні є дуже актуальними. Його методи виховання, які спрямовані на виховання повноцінної особистості, на виявлення і розвиток вроджених талантів дитини, на становлення дитини, як повноцінної, соціально-активної одиниці, мають застосовуватися і застосовуються сьогодні. І як же можна дійсно казати про виховання без любові до дитини, без уважного і тендітного ставлення до неї, до її душі.

Потрібно також відмітити ту увагу, яку Корчак приділяв значенню колективу у вихованні, і також важливість самостійності дітей, яку їм допомагав виховувати колектив, але за умови самоуправління в цьому колективі. Ідею Корчака про створення “Суду без покарань” сьогодні вважають досить таки перспективною, такою, яка діє, і дає дуже гарні результати.

Таким чином ми бачимо, що педагогічні надбання Януша Корчака були, є і будуть актуальними. Щодо літературної спадщини Корчака, то нею й до тепер захоплюються у всьому світі.